

NA TERAPIJI

MENTALNO ZDRAVLJE NA FILMU

kino

KINOTEKA

SIJEČANJ – VELJAČA 2025.

NA TERAPIJI

Mentalno zdravlje na filmu

MARIO KOZINA

Persona (1966)

Povodom pedesete obljetnice filma Let iznad kukavičjeg gnijezda podsjetit ćemo se klasika posvećenih mentalnom zdravlju kroz povijest kinematografije.

Prošlo je pedeset godina otkad je Jack Nicholson neuspješno pokušao iščupati hidroterapijsku slavinu iz betonskog nosača ne bi li je bacio kroz prozor psihijatrijske bolnice i tako otišao s ostalim pacijentima do bara u gradu pratiti prijenos bejzbolske utakmice. „Pokušao sam, nisam li, dovraga. Barem sam to napravio.“

Riječ je o antologijskom citatu iz *Leta iznad kukavičjeg gnijezda* (1975), Oscarom nagrađenog filma Miloša Formana, čija priča o suprotstavljanju konformizmu i granicama koje si sami namećemo i dalje osvaja nove generacije gledatelja. Formanov film uklapa se u narative o sukobu pojedinca i sustava kakve su bile popularne 1970-ih, a smještanje priče u psihijatrijsku bolnicu predstavljao je i svojevrsni vrhunac interesa za psi-znanosti (psihologiju, psihijatriju i psihoanalizu), kojima se Hollywood počeo sve češće baviti od druge polovice 1940-ih.

Učestalost ovih tema posebice je vidljiva za vrijeme tzv. „dugih šezdesetih“, perioda između 1958. i 1974. u kojem je – riječima britanskog povjesničara Arthura Marwicka – došlo do ubrzanja političkih, ekonomskih, socijalnih i (kontra) kulturalnih pokreta, aktivnosti i ideja, a koje su pratile i intenzivne promjene u psi-znanostima. Među njima bila je i pojava anti-psihijatrijskog pokreta, koji je kritizirao institucionalnu psihijatriju te promijenio način na koji razumijemo i liječimo bolesti poput shizofrenije.

Promjene u psi-znanostima i društvu općenito našle su odraz u filmovima svih žanrova: neki od njih, poput *Psiha* (1960), učvrstili su netočno uvjerenje o korelaciji mentalnih bolesti i nasilnih zločina, no značajan broj pomogao je senzibilizirati javnost o stanju u javnim psihijatrijskim bolnicama (*Zmijsko gnijezdo*, 1948) ili ponudili razornu, ali empatičnu analizu razvoja duševnih poremećaja u represivnoj okolini (*Obiteljski život*, 1971).

Od *Paklene naranče* (1971), preko *Žene pod utjecajem* (1974) i TV mreže (1976) do *Izmijenjenih stanja* (1980) američka kinematografija sedamdesetih isporučila je niz remek-djela na temu mentalnog stanja nacije i njegove povezanosti sa znanosti, medijima te psihodeličnim i religioznim iskustvima. A premda se radi o temi koja je uvijek aktualna, čini se da je posljednjih godina ponovno postala predmetom filmskog interesa.

Godine 2022. u Veneciji Laura Poitras osvojila je Zlatnog lava za dokumentarac *Ljepota i krvoproliće*, jedan od prvih filmova koji se pozabavio epidemijom ovisnosti o opioidima u SAD-u, kao posljedicom sprege kapitala, velikih farmaceutskih kuća i medicine. Nekoliko mjeseci kasnije Zlatnog medvjeda u Berlinu osvojio je još jedan dokumentarac: *Na Adamantu: Nitko nije savršen* (2023), u kojem je Nicolas Philibert ponudio nov način predočavanja duševnih bolesti.

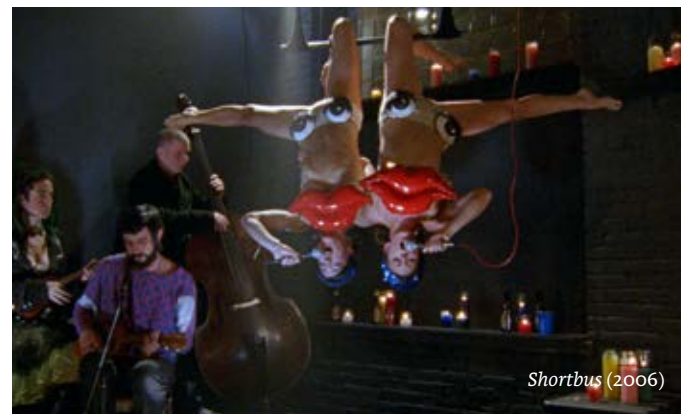

Let iznad kukavičjeg gnijezda (1975)

Ni komercijalna kinematografija nije ostala imuna na ovu temu. Izvrstan animirani film studija Pixar *Izvrnuto obrnuto* (2015) o važnosti različitih emocija tijekom odrastanja u 2024. je dobio ništa manje sjajan nastavak u kojem se mlada protagonistica mora naučiti nositi s cijelim setom novih osjećaja koje donosi pubertet. Ljubitelji horora s guštom su vrištali uz *Smiješak 2* (2024), nastavak hita iz 2022. godine, čiji se zaplet bavio ovisnošću i mentalnim zdravljem u eri sveprisutnih kamera i društvenih mreža. Ne zaboravimo ni *Joker: Ludilo u dvoje* (2024) Todda Phillipsa, nezasluženo prezren i u mnogočemu superiorni nastavak hita iz 2019. godine, nihilističku kritiku društva koje pronalazi junake u patologiji koju samo stvara.

I domaći se film bavio mentalnim zdravljem. Na Pulsom filmskom festivalu 2023. godine glavne su nagrade podijelili *Veće od traume* (2022) Vedrane Pribačić i *Sigurno mjesto* (2022) Jurja Lerotića. Spomenimo i to da smo u posljednjih desetak godina imali priliku pogledati čitav niz filmova koje vrijedi barem spomenuti u ovome kontekstu. *Projekcije* (2013) Zrinka Ograste duhovita su psihološka drama o psihoterapijskoj radionici koja ode u krivom smjeru. *Muškarci ne plaču* (2017) Alena Drljevića govori o skupini ratnih veterana na radionici koja im pomaže da se suoče s prošlošću, a tu je i nekoliko izvrsnih dokumentaraca o iskustvu i stigmatizaciji duševno bolesnih osoba, kao što su *Mitch – dnevnik jednog šizofreničara* (2014) Damira Čučića, *Dani ludila* (2018) Damiana Nenadića i *Susjedi* (2019) Tomislava Žaje.

Ciklus NA TERAPIJI stoga smo zamislili kao kratki pregled značajnih filmova koji su se bavili mentalnim zdravljem kroz povijest kinematografije. Podijeljen je u šest cjelina, a prva – *BUKA I BIJES* podsjetit će na klasike koji su se pozabavili raznolikošću mentalnih stanja (i poremećaja) tijekom turbulentnih 1970-ih. s *DRUGE STRANE ZIDA* posvećen je filmovima o klinikama doktora Freuda, Junga i Ronald D. Lainga. *NEVOLJE S NORMALNOŠĆU* bavi se antipsihijatrijskim pokretom, dok *RAZGOVARAJMO O SEKSU* donosi četiri filma koji se na inovativan način bave odnosom seksualnosti i mentalnog zdravlja. *PATOLOGIJA SVAKODNEVNOG* donosi četiri filma koji nude nešto kompleksniji pogled na odnos duševnih bolesti i kriminala, a *STRANCI MEĐU NAMA* podsjetit će nas na nekoliko recentnih naslova sa svježim i inovativnim pristupom temama mentalnog zdravlja u dokumentarnom i igranom filmu.

Shortbus (2006)

Iz selekcije smo svjesno izostavljali filmove koji ovim temama pristupaju senzacionalistički, a dio naslova ispao je zbog praktičnih (administrativnih i pravnih) razloga. No mentalno zdravlje je tema koja kinematografiju prati od njezinih početaka: dovoljno je sjetiti se filmova kao što su *Kabinet doktora Caligarija* (1920) Roberta Wienea, *Vještice* (1922) Benjamin Christensena i *Stranica ludila* (1926) Teinosukea Kunigase. Stoga se nadamo da će naslovi koje donosimo u ovome programu biti poticaj gledateljima za nastavak istraživanja teme na velikom platnu i izvan njega.

BUKA I BIJES

PAKLENA NARANČA (A CLOCKWORK ORANGE, 1972), R. STANLEY KUBRICK
TV MREŽA (NETWORK, 1976), R. SIDNEY LUMET
IZMIJENJENA STANJA (ALTERED STATES, 1980), R. KEN RUSSELL
LET IZNAD KUKAVIČJEG GNIJEZDA (ONE FLEW OVER THE CUCKOO'S NEST, 1975),
R. MILOŠ FORMAN

S DRUGE STRANE ZIDA

ZMIJSKO LEGLO (THE SNAKE PIT, 1958), R. ANATOLE LITVAK
OBITELJSKI ŽIVOT (FAMILY LIFE, 1971), R. KEN LOACH
FREUD (1962), R. JOHN HUSTON
PERSONA (1966), R. INGMAR BERGMAN

NEVOLJE S NORMALNOŠĆU

SVE PODIJELJENE LIČNOSTI (ALL DIVIDED SELVES, 2011), R. LUKE FOWLER
TRI EVINA LICA (THE THREE FACES OF EVE, 1957), R. NUNNALLY JOHNSON
ŽENA POD UTJECAJEM (A WOMAN UNDER THE INFLUENCE, 1974), R. JOHN CASSAVETES
MELANKOLIJA (MELANCHOLIA, 2011), R. LARS VON TRIER
SATI (THE HOURS, 2001), R. STEPHEN DALDRY

RAZGOVARAJMO O SEKSU

SJAJ U TRAVI (SPLENDOR IN THE GRASS, 1961), R. ELIA KAZAN
SEKS, LAŽI I VIDEOVRPCE (SEX, LIES, AND VIDEOTAPE, 1989), R. STEVEN SODERBERGH
TAJANSTVENA KOŽA (MYSTERIOUS SKIN, 2006), R. GREGG ARAKI
SHORTBUS (2006), R. JOHN CAMERON MITCHELL

PATOLOGIJA SVAKODNEVNOG

ŠOK KORIDOR (SHOCK CORRIDOR, 1963), R. SAMUEL FULLER
HLADNOKRVNO UBOJSTVO (IN COLD BLOOD, 1967), R. RICHARD BROOKS
WALL STREET (1987), R. OLIVER STONE
MORAMO RAZGOVARATI O KEVINU (WE NEED TO TALK ABOUT KEVIN, 2011),
R. LYNNE RAMSAY

STRANCI MEĐU NAMA

NA ADAMANTU: NITKO NIJE SAVRŠEN (SUR L'ADAMANT, 2023), R. NICOLAS
PHILIBERT
LJEPOTA I KRVOPROLIĆE (ALL THE BEAUTY AND THE BLOODSHED, 2022), R.
LAURA POITRAS
STRANCI (ALL OF US STRANGERS, 2023), R. ANDREW HAIGH
POSLIJE SUNCA (AFTERSUN, 2022), R. CHARLOTTE WELLS

BUKA I BIJES

Na terapiji:
Mentalno zdravlje
na filmu

SRIJEDA | 8. 1.

PAKLENA NARANČA

A Clockwork Orange

DISTOPIJA, SATIRA
UK, US | 1971 | 136 MIN
REŽIJA: Stanley Kubrick
IGRAJU: Malcolm McDowell, Patrick
Magee, Adrienne Corri, Miriam Karlin

Bliska budućnost u Velikoj Britaniji. Alex je vođa grupe delinkvenata koja slobodno vrijeme provodi zabavljajući se *ultra-nasiljem*: borbama sa suparničkim bandama, premlaćivanjima i silovanjima. Nakon što jedna takva avantura rezultira ubojstvom, Alex završava u zatvoru, gdje se uključuje u eksperimentalni program Ministarstva unutarnjih poslova, averzivnu terapiju koja u svega dva tjedna i najokorjelijeg kriminalca preobražava u krotkog poslušnika.

Svedemo li čovjeka na niz automatiziranih reakcija lišenih slobodne volje dobivamo li produktivnog člana društva ili mehaničku naranču – vočku s organskom vanjštinom i mehaničkim središtem? Upravo to je središnja metafora jednog od najpoznatijih filmova Stanleya Kubricka. Inspiriran istoimenim romanom Anthonyja Burgessa iz 1962. godine, *Paklena naranča* uklapa se u antiinstitucionalne stavove vremena, koji su u psihijatriji i medicini vidjeli instrumente kojim se građane lišava slobodne volje, a time stvara

plodno tlo za totalitarizam. Subverzivnost *Paklene naranče* proizlazi iz odluke da moralnu dvojbenost ovih metoda ne ilustrira na običnom čovjeku, nego na psihopatu čijem šarmu ne možemo odoljeti.

Kubrick se ne suspreže od prikazivanja Alexovih nasilnih ispada, no to čini na dotad neviđeno estetiziran i duhovit način, čime gledatelje i protiv volje čini suučesnicima u zločinima. Stoga nije ni čudno da je *Paklena naranča* izazvala brojne kritike na račun glorifikacije nasilja, a na zahtjev samoga Kubricka film je dvije godine kasnije povučen iz distribucije u Velikoj Britaniji, među ostalim i zbog pojave oponašatelja koji su u Alexu vidjeli uzor.

Paklena naranča moćan je primjer estetskog, društvenog i filozofskog radikalizma 1970-ih: filma koji gledatelje suočava s moralnim paradoksima, odbija zauzeti jednostavne odgovore, a pritom je i dijabolično zabavan.

ČETVRTAK | 9. 1.

TV MREŽA

Network

CRNA KOMEDIJA, SATIRA
US | 1976 | 121 MIN
REŽIJA: Sidney Lumet
IGRAJU: William Holden, Peter Finch, Faye
Dunaway, Beatrice Straight, Robert Duvall

Voditelj tv vijesti Howard Beale saznaje da će dobiti otkaz zbog slabe gledanosti emisije. Odjavljujući se iz programa gledateljima najavljuje da će u sljedećem prijenosu uživo počinuti samoubojstvo. Gledanost raste, a Beale postaje prorok koji kanalizira bijes i nezadovoljstvo običnog čovjeka na malim ekranima.

Novinarstvo i mediji zamišljeni su kao glasilo demokratskog društva, sa svrhom objektivnog informiranja građanstva o relevantnim zbivanjima te kao korektiv vlasti. No možemo li i dalje govoriti o objektivnosti i javnom interesu u vremenu u kojem sadržaj informativnog programa ovisi o gledanosti i oglašivačima? Stoga nije sasvim jasno je li bjesnilo/ludilo Howarda Bealea psihotična epizoda, trenutak prosvjetljenja ili oboje.

Tema je to *tv mreže*, jednog od prvih filmova koji su istraživali utjecaj koji televizija – taj veliki takmac i suparnik kinematografije – ima na društvo i običnog čovjeka. No ovaj klasik redatelja Sidneya Lumeta i scenari-

sta Paddyja Chayefskog, inače i istaknutog sudionika zlatnog doba američke televizije 1950-ih, puno je više od nadmetanja dva suprotstavljena medija na gostujućem terenu. Riječ je o nevjerovatno cyničnoj, zabavnoj i pametnoj satiri na potrebu da naši osjećaji nezadovoljstva i bijesa budu javno adresirani, priznati i artikulirani na javnim platformama, ali i kolektivnom susprezanju nevjerice o manipulaciji takvih stanja i potreba. Problem je to koji je postao još složeniji u eri interneta, društvenih mreža, *click-baitova*, lažnih vijesti i neproverjenih informacija.

Tv mreža drži se za jedan od najboljih filmova sedamdesetih, nagrađena je s četiri Oscara (među ostalima i za najbolji scenarij te glavnog glumca i glumicu – Faye Dunaway i posthumno Petera Fincha), a vapaj Howarda Bealea „I'm as mad as hell and I'm not going to take it anymore“ (= lud sam od bijesa i neću to više podnositi) savršeno utjelovljuje *folie à deux* u koji su već desetljećima zapleteni mediji i društvo.

PETAK | 10.1.

IZMIJENJENA STANJA

Altered States

ZNANSTVENO-FANTASTIČNI

US | 1980 | 103 MIN

REŽIJA: Ken Russell

IGRAJU: William Hurt, Blair Brown, Bob Balaban, Charles Haid

Sveučilišni profesor Edward Jessup koristi senzornu deprivaciju kako bi ispitao je li ono što nazivamo ludilom posebno stanje svijesti. Jessup i sam sudjeluje u vlastitim pokusima, tijekom kojih proživljava religijsko-mitološke vizije, a njegovi um i tijelo počinju se mijenjati.

Krajem 50-ih i početkom 60-ih godina dio znanstvene zajednice posvetio se istraživanju utjecaja koji psihodelične tvari u rasponu od DMT-a, meskalina i psilocibina do LSD-a imaju u liječenju psihičkih poremećaja i poticanju mističnih stanja. Među istaknute istraživače psihodelika spadaju filozof Aldous Huxley (*Vrata percepcije*, 1954), psiholog Timothy Leary, ali i Ken Kesey, autor romana *Let iznad kukavičjeg gnijezda* (1962). Kesey je za vrijeme pisanja romana sudjelovao u CIA-inim eksperimentima s psihoaktivnim drogama kako bi podeljio budžet, a potom je sa skupinom istomišljenika, tzv. „veselih šaljivdžija“ (Merry Pranksters), putovao SAD-om u šareno obojanom autobusu promovirajući LSD u nizu *partija i happeninga*.

Scenarist Paddy Chayevsky sažeo je niz ovih osebnih ličnosti i njihovih istraživanja u znanstveno-fantastični roman, a potom i u scenarij koji je nakon niza peripetija dospio na stol Kenu Russellu – velikom filmskom zafrkant, poznatom po nizu vizualno upečatljivih i sadržajno provokativnih filmova. Suradnja Chayevskog i Russella nije tekla glatko, a njihove kreativne razmirice rezultirale su Chayevskyjevim povlačenjem iz projekta – iako je Russell ostao prilično vjeran njegovu predlošku.

Neslaganjima unatoč, Russell je isporučio jedan od najoriginalnijih studijskih filmova sedamdesetih te jedno od rijetkih ostvarenja koje uspijeva pomiriti zahtjeve žanra i filozofske ambicije, postavljajući intrigantna pitanja o sustavima u kojima počiva naše razumijevanje stvarnosti, zdravog razuma i ljudskosti.

Film je kod nas bio distribuiran pod nazivom *Korijeni priviđenja*.

SUBOTA | 11.1.

LET IZNAD KUKAVIČJEG GNJEZDA

One Flew Over the Cuckoo's Nest

HUMORNA DRAMA

US | 1975 | 135 MIN

REŽIJA: Miloš Forman

IGRAJU: Jack Nicholson, Louise Fletcher, William Redfield, Will Sampson, Brad Dourif

Početkom 1960-ih godina u psihijatrijsku bolnicu u Oregonu stiže Randle McMurphy, ratni veteran i sitni kriminalac koji glumi da je psihički bolestan kako bi izbjegao robiju. Njegovim odjelom ravna sestra Ratched, hladna i pasivno-agresivna osoba koja red među pacijentima održava manipulacijom njihovim slabostima za vrijeme grupnih terapija. McMurphy brzo postaje svjestan situacije, zbog čega ostale pacijente počinje poticati da se pobune protiv Ratchedinih tihanskih pravila. No njihov konformizam je veći problem od mentalnih bolesti od kojih navodno pate.

Let iznad kukavičjeg gnijezda adaptacija je istoimenog romana Kena Keseya, pisca koji je predstavljao svojevrsni most između kontrapulturnih pojava bitnika i hipija, dok je Miloš Forman u sestru Ratched kanalizirao iskustvo opresije stvaranja i izražavanja u Čehoslovačkoj nakon sovjetske invazije. Formanov film također se uklopio i u tada vrlo popularne narative o sukobu čovjeka

i sustava, koje su obilježile američku kinematografiju 1970-ih, a i dalje osvaja svojom dopadljivom pričom o konformizmu i mentalnim granicama koje si sami postavljamo.

Let se također uzima kao reprezentativni primjer antipsihijatrijskih sentimentata u popularnoj kulturi, makar navedeno treba uzeti sa zadržkom: *Let* je naime znatno bliži antiestablišmentskim stavovima svojih autora, nego terapijskim pristupima R. D. Lainga, Davida Coopera ili Thomasa Szasza (za usporedbu pogledati *Obiteljski život*, str. 13., i *Sve podijeljene ličnosti*, str. 16.).

Spomenimo i to da je *Let iznad kukavičjeg gnijezda* jedan od svega tri filma koji su osvojili svih pet najvažnijih Oscara: za film, režiju, adaptirani scenarij te Jacka Nicholsona i Louise Fletcher u glavnim ulogama.

Projekcija se održava u suradnji sa Zakladom Solidarna.

S DRUGE STRANE ZIDA

Na terapiji:
Mentalno zdravlje
na filmu

SRIJEDA | 15.1.

ZMIJSKO LEGLO

The Snake Pit

PSIHOLOŠKA DRAMA

US | 1958 | 108 MIN

REŽIJA: Anatole Litvak

IGRAJU: Olivia de Havilland, Mark
Stevens, Leo Genn, Celeste Holm

Virginia Cunningham zatvorena je u psihijatrijskoj bolnici, no ne može se sjetiti kako je tamo završila. Razgovara s glasovima koje samo ona čuje, posjećuje je muškarac koji tvrdi da je njezin suprug, iako ga se ona ne sjeća. Mark Kirk, jedan od psihijataru u ustanovi, u nizu terapija razgovorom nastojat će joj pomoći da dođe do korijena svoga problema.

Zmijsko leglo adaptacija je istoimenog romana Mary Jane Ward iz 1946., u kojem je opisala vlastita iskustva hospitalizacije i nošenja sa shizofrenijom. Film je značajan iz niza razloga, među ostalim i zato jer je svojim empatičnim portretom protagonistice i razmjerno vjernim prikazom uvjeta u javnim psihijatrijskim bolnicama pomogao senzibilizirati javnost o ovome problemu, a navodno i utjecati na legislativu i socijalnu politiku u dvadesetak američkih saveznih država.

Anatole Litvak u priču nas uvodi iz Virginijine točke gledišta, postepeno šireći perspektivu. Time uspješno balansira između njezina subjektivnog doživljaja stvarnosti i potrebnog odmaka, koji omogućuje da se situacija sagleda iz više kutova. Film je zanimljiv jer vjerno dočarava i birokratsko ustrojstvo bolnice, ima kompleksan prikaz zaposlenog osoblja i različitih pristupa liječenju, a pokazuje da je za Virginijin oporavak odnos s ostalim pacijentima od jednake važnosti kao i razgovor s doktorima i sestrama.

Spomenuti treba i izvrstan središnji nastup Olivije De Havilland, čija gluma nikada ne skreće u manirizam, a pritom vješto balansira između nekoliko emotivnih registara. *Zmijsko leglo* bio je nominiran za nekoliko Oscara, uključujući one za najbolji film, režiju i glavnu glumicu, a osvojio je Oscara za oblikovanje zvuka.

ČETVRTAK | 16.1.

OBITELJSKI ŽIVOT

Family Life

DRAMA

UK | 1971 | 108 MIN

REŽIJA: Ken Loach

IGRAJU: Sandy Ratcliff, Grace Cave, Bill Dean, Hilary Martyn, Alan MacNaughtan, Michael Riddall, Malcolm Tierney

Janice je djevojka iz radničke klase, koja živi u konzervativnoj obitelji. Jednoga dana u podzemnoj željeznici prolazi kroz psihotičnu epizodu, zbog kojeg završava na policiji. Njezini roditelji ovu situaciju tumače kao buntovničko ponašanje karakteristično za njezinu generaciju, ne prepoznajući da se radi o ozbiljnom psihološkom problemu.

Obiteljski život Kena Loacha inspiriran je slučajem opisanom u knjizi *Podijeljeno ja* iz 1960. godine, u kojoj je škotski psihijatar Ronald D. Laing predložio nov način razumijevanja duševnih bolesti, posebice shizofrenije. Nadahnut egzistencijalističkom filozofijom, Laing je shizofrenu osobu shvaćao kao dvostruko rascijepljenog pojedinca – u odnosu prema svijetu i u odnosu prema sebi. Do rascjepa dolazi zbog nemogućnosti usklađivanja emocionalnih potreba pojedinca s društvenim normama, osobito unutar nuklearne obitelji. Institucionalna psihijatrija njegova vremena pritom je funkcionirala samo kao sredstvo koje pacijenta vraća u uvjete koji su i doveli do bolesti.

Slučaj Janice u *Obiteljskom životu* savršeno ilustrira Laingove ideje o institucionalnoj psihijatriji kao sredstvu prisilne normalizacije, zbog čega je prozivan predvodnikom antipsihijatrijskog pokreta. Društveni angažman priče savršeno se uklopio u stilske i tematske preokupacije Kena Loacha, već tada poznatog po društveno-kritičkim filmovima o mladima iz britanske radničke klase. Loach se oslanja na vizualnu i dramaturšku ekonomičnost socijalnog realizma kako bi pratio postepeni raspad Janiceine ličnosti. Razgovorne situacije pritom povremeno potire efektom mizanscenskim rješenjima, u kojima kroz prizore gotovo tvornički nanižanih bolničkih kreveta ili krovova radničkih predgrađa ilustrira mehanizme dehumanizacije i otuđenja iza lica svakodnevnosti.

Rezultat je dojmljivo i snažno ostvarenje o nemoći pojedinca uhvaćenog u ralje sustava, ali i pokušaj da se kroz radikalnu empatiju osvijesti problem i potakne promjena.

PETAK | 17.1.

FREUD

BIOGRAFSKA DRAMA

US | 1962 | 140 MIN

REŽIJA: John Huston

IGRAJU: Montgomery Clift, Susannah York, Larry Parks, Susan Kohner, Eileen Herlie, Eric Portman

Godine 1885. u Beču mladi liječnik Sigmund Freud ulazi u sukob s ravnateljem bolnice za koju radi, zbog različitog pogleda na histeriju. Freud uskoro otvara privatnu praksu, na temelju koje će doći do revolucionarnih otkrića transfera, dječje seksualnosti i Edipova kompleksa, koji predstavljaju temelje psihoanalize.

Iako sam navodno nikada nije prošao kroz psihoterapiju, Huston je bio fasciniran njezinom učinkovitosti u liječenju teških trauma, što je zabilježio u dokumentarnom filmu *Neka bude svijetlo!* (1946) o ratnim veteranima iz Drugog svjetskog rata. Stoga je često tvrdio da mu je *Freud* bio jedan od omiljenih projekata.

Okolnosti nastanka *Freuda* gotovo su jednako dramatične kao i ono što se u njemu događa. Prve verzije scenarija napisao je egzistencijalistički filozof Jean-Paul Sartre, koji se nakon kreativnih neslaganja s Hustonom povukao iz projekta. Glavnu ulogu odigrao je Montgomery Clift, glumac koji se u vrijeme snimanja još uvijek oporavljao od teške

prometne nesreće u kojoj su mu značajno narušeni mentalno i fizičko zdravlje (posebice vid), a kojeg je Huston na setu nemilosrdno maltretirao – dijelom jer zbog ovisnosti o alkoholu i drogi Clift nije mogao zapamtiti tekst, a dijelom i zbog vlastite homofobije, posebice nakon što ga je zatekao u krevetu s drugim muškarcem.

Unatoč turbulentnim uvjetima produkcije, *Freud* je fascinantan film. Huston izbjega-va klišeje klasičnog biografskog filma time što rađanje Freudovih ideja režira kao detektivski film čija se tajna skriva u snovima, neurozama i interakcijama između Freuda i njegovih pacijenata. Proces psihoanalize pritom postaje proces detekcije, a fabula svojevrsni *film noir* ljudske podsvijesti.

Uz zreo pristup i filozofski zamah, *Freud* efektно demonstrira kako je otac psihoanalize doveo u pitanje Descartesovu maksimu „mislim, dakle jesam“, a predstavlja i jedan od skrivenih dragulja kinematografije 1960-ih.

SUBOTA | 18.1.

PERSONA

PSIHOLOŠKA DRAMA

SE | 1966 | 84 MIN

REŽIJA: Ingmar Bergman

IGRAJU: Bibi Andersson, Liv Ullmann

Elisabet Vogler velika je kazališna glumica, koja usred jedne izvedbe gubi moć govora i zaničje. Kako bi se oporavila povlači se u vikendicu svoje liječnice, gdje za nju skrbi mlada medicinska sestra Alma. Izolirane od ostatka društva, Alma se počinje povjeravati Elisabet uplećući se u neobičnu psihološku igru tijekom koje će se njihovi identiteti ispreplesti do nerazpoznatljivosti.

Bergmanova *Persona* jedan je od najenigmatičnijih filmova u povijesti kinematografije. Inspiriran Jungovom analitičkom psihologijom, posebice konceptom persone kao one strane našeg sebstva koje prikazujemo drugima, film se otvara brojnim mogućnostima interpretacije.

Jesu li Elisabet i Alma zapravo lice i duša iste osobnosti? Govori li film o (ne)moći umjetničkog stvaranja uslijed užasa koji se događaju u svijetu? Nemogućnosti komunikacije i otuđenosti od društvenih uloga

koje trebamo igrati? Ili o ništavilu i Božjoj šutnji, kao komentaru na naše individualne i historijske patnje?

Uz impresivne nastupe Liv Ullman i Bibi Andersson u glavnim ulogama, film očarava svojim avangardnim prologom oslonjenim na niz slobodnih asocijacija i inovativnim pripovjednim tehnikama kojima Bergman majstorski istražuje proturječja i sjenovite strane ljudskog identiteta.

Rezultat je djelo koje se s razlogom uvrštava u sam vrh Bergmanova opusa, ali i među najbolje filmove svih vremena.

NEVOLJE S NORMALNOŠĆU

Na terapiji:
Mentalno zdravlje
na filmu

UTORAK | 21.1.

SVE PODIJELJENE LIČNOSTI

All Divides Selves

Karizmatični škotski psihijatar Ronald D. Laing jedan je od predvodnika socijalnih i kulturalnih revolucija koje su obilježile 1960-e. U svom sada već klasičnom tekstu *Politika doživljaja* (1967) Laing je tvrdio da ono što nazivamo *normalnošću* podrazumijeva prilagodbu na mistifikaciju otuđenog i depersonalizirajućeg svijeta. Oni koje društvo označava kao 'mentalno bolesne' zapravo su 'hiper-razumni' pojedinci koji duševnim bolestima odbacuju normaliziranu patologiju svakodnevice.

Škotski vizualni umjetnik Luke Fowler u ovome filmu koristi arhivske snimke Lainga i njegovih kolega, koji su u svojoj praksi nastojali dokazati da socijalno okruženje i represivnost institucija predstavljaju važan čimbenik u stvaranju duševnih poremećaja.

DOKUMENTARNI
UK | 2011 | 93 MIN
REŽIJA: Luke Fowler

Film *Sve podijeljene ličnosti* prati reakcije javnosti na Laingove radikalne stavove, ali i njegovu profesionalnu putanju, tijekom koje je od uglednog psihijatra postao svojevrsni *celebrity*. U gustom, angažiranom i lirskom kolažu Fowler povezuje arhivski materijal s vlastitim filmskim opažanjima spajajući dinamičnu glazbenu podlogu snimaka s terena s glazbom Ērica La Case, Jean-Luca Guionneta i Alasdaira Robertsa.

Projekcija se održava u suradnji s Udrugom za audio-vizualna istraživanja 25 FPS.

SRIJEDA | 22.1.

TRI EVINA LICA

The Three Faces of Eve

DRAMA
US | 1957 | 91 MIN
REŽIJA: Nunnally Johnson
IGRAJU: Joanne Woodward, David Wayne, Lee J. Cobb

Eve White je stidljiva, povučena supruga i majka koja pati od snažnih glavobolja te povremenih gubitaka svijesti. Zabrinut za njezino zdravlje, suprug je odvodi psihijatru dr. Lutheru, koji otkriva da Eve u sebi skriva i potpuno novu osobnost Eve Black: samoživu ženu željnu zabave, koja s prezirom gleda na krotkost Eve White. U nizu sesija doktor će pokušati pronaći način da sukobljene strane Evinih ekstrema pomiri u cjelovit identitet.

Tri Evina lica inspiriran je istinitim slučajem disocijativnog poremećaja ličnosti (nekada poznatog i pod nazivom poremećaj višestruke ličnosti), o kojem su psihijatri Corbett H. Thigpen i Hervey M. Cleckley (inače suradnici na scenariju) napisali istoimenu knjigu. Chris Costner Seizmore, Eve iz stvarnoga života, bila je nažalost samo naizgled uključena u proces nastanka filma: dijelom kako bi se zaštitili njezina privatnost i mentalno zdravlje, a dijelom i kako bi se sačuvao dojam sretnog izlječenja koji su nudili film i knjiga. U stvarnosti, naime, Evina integracija nije

tekla glatko, a naknadno je otkriveno da je imala čak 22 različita identiteta koja su se nadmetala za dominaciju. Costner Seizmore je i sama napisala nekoliko knjiga o svome slučaju, a u javnost je izašla krajem 1970-ih.

Tri Evina lica od samoga su početka predstavljani kao ekranizacija istinitog psihijatrijskog slučaja, koji se oslanja na konvencije tada popularnih melodrama o sukobljenim tipovima ženskosti. Film je stoga zanimljiv i kao dokument vremena obilježenog snažnom re-tradicionalizacijom rodničkih uloga u američkom poraću, kada se žene poticalo da se ostave karijere te posvete braku i vođenju kućanstva.

Joanne Woodward nagrađena je Oscarom za svoj nastup, a Costner Seizmore prvi je put pogledala film 1974. godine na televiziji i bila je zadovoljna Woodwardinim nastupom. Svoje je stanje uspješno razriješila 1974. godine.

ČETVRTAK | 23.1.

ŽENA POD UTJECAJEM

A Woman Under the Influence

DRAMA

US | 1974 | 146 MIN

REŽIJA: John Cassavetes

IGRAJU: Gena Rowlands, Peter Falk, Fred Draper, Lady Rowlands, Katherine Cassavetes

Mabel Longhetti majka je i kućanica u predgrađu Los Angelesa, koja pati od određenih poremećaja u ponašanju. Jedne večeri priprema zajedničku večeru, no njezin suprug Nick ne dolazi kući zbog neočekivane situacije na poslu. Mabel postaje nervozna te izlazi u bar, gdje pokupi nepoznatog muškarca. Nakon što sljedeće jutro Nick kući dovede svoje kolege s posla, Mabelina nervoza postepeno će se pogoršavati.

Žena pod utjecajem jedan je od najboljih filmova Johna Cassavetesa, pionira američkog nezavisnog filma. Snimljen je bez studijske podrške i uz pomoć novca koji je prikupio preko hipoteke na kuću i pozajmica od prijatelja (među ostalima i od glumca Petera Falka, koji je u to vrijeme igrao popularnog TV detektiva Columba). Film je i distribuiran uz Cassavetesov osobni angažman, bez pomoći distribucijskih i kinoprikazivačkih mreža. No zahvaljujući prikazivanju na festivalima, kao i potpori kritičara i ostalih osoba iz javnog života koji su ostali zatečeni njegovom

snagom, uspio je dogurati do nominacija za Oscara za najbolju režiju i Genu Rowlands u glavnoj ulozi.

Kao i u mnogim svojim filmovima Cassavetes se oslanja na dokumentarističku estetiku direktnog filma: dinamičnu kameru iz ruke, autentične lokacije, neurednu mizanscenu i preklapajući dijalog kako bi nas uronio u samo središte zbivanja. Cassavetes također izbjegava etiketirati Mabelino ponašanje određenom dijagnozom, čime omogućuje da joj pristupimo bez predrasuda. Umjesto toga potiče nas da jednako pažljivo pratimo ponašanja svih likova, uključujući Nicka i njihovih roditelja, kako bismo se zapitali o nejasnim granicama zdravlja i ludosti.

Rezultat je režijski i glumački *tour de force* nevjerojatnog emocionalnog intenziteta, laingovska priča o rascijepljenom identitetu i tjeskobi guranja u kalupe tradicionalnog braka, obitelji i malograđanskog morala, koju treba doživjeti na velikom platnu.

PETAK | 24.1.

MELANKOLIJA

Melancholia

PSIHOLOŠKA DRAMA, FILM KATASTROFE

DK, SE, FR, DE | 2011 | 130 MIN

REŽIJA: Lars von Trier

IGRAJU: Kirsten Dunst, Charlotte Gainsbourg, Alexander Skarsgård, Brady Corbet, John Hurt, Kiefer Sutherland

Noć svoga vjenčanja Justine i Michael provode na raskošnoj zabavi u domu Justineine sestre Claire. Međutim, okružena svojom disfunkcionalnom obitelji i sebičnim kolegama, Justine sve teže skriva zamor vlastitim životom i postignućima. Istovremeno, u Sunčevu sustavu otkriven je novi planet Melankolija, koji prijeti da će se sudariti sa Zemljom. Rasulo kojim će završiti Justineino vjenčanje tek je uvertira u još veću katastrofu, koja će u svoj destruktivni zagrljaj uhvatiti čitav svijet.

U jednom od svojih najimpresivnijih i najoriginalnijih filmova, Lars von Trier posegnuo je za kodovima filma katastrofe i u potpunosti ih izvrnuo. U navedenom žanru vanjska kriza funkcionira kao katalizator koji će pojedinca, obitelj ili zajednicu potaknuti da udruživanjem protiv zajedničke prijetnje prevladaju probleme. U *Melankoliji* kriza dolazi iznutra, razotkrivajući ideju zajedništva kao iluziju i ubrzavajući neizbježni raspad.

Film je inače inspiriran Von Trierovim vlastitim iskustvima liječenja od depresije, posebice razgovorom s terapeutom koji mu je objasnio kako se depresivni ljudi bolje nose s tjeskobnim situacijama, jer očekuju da će se stvari loše završiti.

S odličnim nastupima Kirsten Dunst i Charlotte Gainsbourg u glavnim ulogama te fascinantnim prizorima propasti svijeta, *Melankolija* je remek-djelo mizantropije i jedinstven uradak u povijesti kinematografije.

RAZGOVARAJMO O SEKSU

Na terapiji:
Mentalno zdravlje
na filmu

SUBOTA | 25.1.

SATI

The Hours

PSIHOLOŠKA DRAMA

US, UK | 2002 | 114 MIN

REŽIJA: Stephen Daldry

IGRAJU: Meryl Streep, Julianne Moore, Nicole Kidman, Ed Harris, Toni Collette, Claire Danes, Jeff Daniels, Stephen Dillane, Allison Janney, John C. Reilly

Tri žene u različitim vremenskim razdobljima. Prva priča odvija se u suvremenosti, a prati Clarissu Dalloway, ženu iz visokog društva koja priprema zabavu i koja se brine za svog prijatelja Richarda, HIV-pozitivnog umjetnika koji boluje od depresije. Druga priča smještena je u 1950-e, a prati Richardovu majku Lauru Brown – kućanicu koju guši život u američkom predgrađu. Središnja priča odnosi se na spisateljicu Virginiju Woolf neposredno prije nego će počinuti samoubojstvo zbog posljedica depresije.

Sati su adaptacija Pulitzerom nagrađenog romana Michaela Cunninghama, u kojem se oslonio na motive klasika Virginije Woolf *Gospoda Dalloway* kako bi se pozabavio razlom osobne slobode i društvenih očekivanja, posebice u pitanjima rodnog i seksualnog identiteta u američkom društvu 20. stoljeća.

Film Stephena Daldryja nije ništa manje impresivan: vjerno prati strukturu romana, *Sati* maestralno povezuju likove kroz nekoliko različitih povijesnih razdoblja istražujući emocionalne posljedice osobnih odluka na one koje volimo. Daldryjev film *masterclass* je režije, dramaturgije, montaže i glume (Merly Streep, Julianne Moore, Ed Harris), praćen upečatljivom glazbom Philipa Glassa.

Film je ostvario veliki uspjeh među publikom i kritikom, imao je devet nominacija za Oscara (uključujući i one za film, režiju i adaptirani scenarij), a osvojila ga je Nicole Kidman – tada na vrhuncu karijere, za svoj već antologijski portret Virginije Woolf.

SRIJEDA | 5.2.

SJAJ U TRAVI

Splendor in the Grass

DRAMA

US | 1961 | 124 MIN

REŽIJA: Elia Kazan

IGRAJU: Natalie Wood, Warren Beatty, Pat Hingle, Audrey Christie

Godine 1928. u Kansasu, Wilma Deanie Loomis i Bud Stamer srednjoškolski su par, koji žele stupiti u intimniji fizički odnos. No ustručavaju se zbog pritisaka koji na njih vrše roditelji, strašeći ih mogućim posljedicama. Napetu situaciju zaoštrit će povratak Budove sestre Ginny iz Chicaga gdje je navodno imala abortus. Nakon što spasi Ginny od pokušaja silovanja na novogodišnjoj zabavi, Bud će – uznemiren onime čemu je svjedočio – prekinuti s Deanie, što će na oboma ostaviti trajne posljedice.

Elia Kazan jedan je od filmaša najzaslužnijih za afirmaciju tzv. metode – seta glumačkih tehnika koje su podučavali Lee Strasberg, Stella Adler i Stanford Meisner, a popularizirali glumci poput Marlona Branda i Jamesa Deana. Tehnike označene ovom etiketom vrlo su različite, no uključuju aktivacije afektivnog sjećanja, psihoanalizu i slične postupke koji pomažu osvijestiti motivaciju te psihološke i socijalne sklopove likova,

što je glumcima omogućilo da pozornice i velika platna zabljesnu dotad neviđenom dozom naturalizma.

Na tome tragu nastao je i *Sjaj u travi*, dojmpljiva drama o tinejdžerskoj romansi koja zbog pritisaka okoline, a posebice krajnje konzervativnih stavova prema seksualnosti, biva ugušena već u kolijevci. Emocionalni naboj filma i glumačkih nastupa i danas je dovoljno intenzivan da natjera rumenilo na obraze, a zanimljiv je i kao vjesnik liberalnih promjena koje su oblikovale moralni krajolik druge polovice 1960-ih.

Scenarist William Inge priču je bazirao na poznanicima iz svoje mladosti, a za svoj je scenarij bio nominiran za Oscara, baš kao i Natalie Wood u ulozi Deanie. Warren Beatty, jedna od najvećih filmskih zvijezda druge polovice stoljeća, s ovim je filmom debitirao na velikom platnu.

ČETVRTAK | 6.2.

SEKS, LAŽI I VIDEOVRPCE

sex, lies, and videotape

DRAMA

US | 1989 | 100 MIN

REŽIJA: Steven Soderbergh

IGRAJU: James Spader, Andie MacDowell,
Peter Gallagher, Laura San Giacomo

Ann Bishop Mullany kućanica je koja živi u Baton Rougeu u Louisiani, u braku s uspješnim odvjetnikom Johnom. Dok Ann o otuđenosti njihova odnosa raspravlja s terapeutom, John je vara s njezinom sestrom Cynthijom, koja joj je karakterni po svemu različita. Njihova krhka ravnoteža poremetit će se kada im u goste stigne Graham Dalton, Johnov prijatelj iz fakultetskih dana, s iznenađujuće malo prtljage i kutijom videovrpce.

Seks, laži i videovrpce, dugometražni prvijenac 26-godišnjeg Stevena Soderbergha, spada među važnije izdanke novijeg američkog filma. Izazvao je senzaciju na Sundanceu, osvojio je Zlatnu palmu u Cannesu, a svojim uspjehom među kritikom i publikom (zaradivši 100 milijuna dolara globalno na budžet od svega 1,2 milijuna) pomogao je re-vitalizirati američki nezavisni film najavivši njegovo zlatno razdoblje 1990-ih.

Seks, laži i videovrpce odvija se uglavnom u interijerima, ima svega četiri lika, no u dojmju je sve samo ne komoran. Zahvaljujući nenametljivoj režiji, pametnim dijalozima te nadahnutim nastupima glumačke četvorke, Soderbergh pronalazi dosta ironije i humora analizirajući emocionalne i seksualne frustracije i inhibicije likova. Tehnologija kućnog videa, tj. lako prijenosnih kamere i videovrpce, pritom će gotovo pa odigrati ulogu psihoterapeuta, koji će im pomoći da izgovore ono što su dugo prešućivali a potom se s time i suoče.

PETAK | 7.2.

TAJANSTVENA KOŽA

Mysterious Skin

PSIHOLOŠKA DRAMA

US, NL | 2004 | 105 MIN

REŽIJA: Gregg Araki

IGRAJU: Joseph Gordon-Levitt,
Brady Corbet, Michelle Trachtenberg,
Jeff Licon, Bill Sage, Mary Lynn
Rajskub, Elisabeth Shue

Brian i Neil dva su mladića koji odrastaju krajem osamdesetih godina u Kansasu. Povezuje ih događaj iz djetinjstva, kada ih je seksualno zlostavljao trener bejzbola. Brian je sjećanje na traumu potisnuo uvjerenjem da su ga na nekoliko sati otieli izvanzemaljci, dok je Neil izrastao u buntovnog mladića koji promiskuitetnim ponašanjem nastoji kompenzirati odsutnog oca.

Gregg Araki američki je nezavisni filmaš, koji je 1990-ih godina pomogao oblikovati struju novog *queer* filma. Njegovi radovi ostavljali su dojam eksplozije Molotovljeva koktela smučkanog od hormona, gnjeva i tjeskobe na prijelazu u novo tisućljeće.

U *Tajanstvenoj koži*, adaptaciji istoimenog romana Scotta Heima, Arakijev pristup nešto je smireniji, iako ništa manje pankerski. Odlukom da već na samome početku otkrije

što se dječacima dogodilo potiče nas da se manje usredotočimo na samu traumu, a više na posljedice koje je imala na živote Briana i Neila. Araki vješto oslikava kako različite vrste zanemarivanja mogu djecu učiniti lakim plijenom seksualnih grabežljivaca, a pritom njihove odrasle inačice ne svodi na ulogu žrtve. Rezultat je djelo koje udara po svim emocionalnim registrima, od humora, do tuge i bijesa – a istovremeno je i nježno i uznemirujuće.

Tajanstvena koža svjetsku je premijeru imala na festivalu u Veneciji, zbog uvjerljivog pristupa temi hvalili su je kritičari i psiholozi, a skrenula je pozornost na glumačke talente Josepha Gordon-Levitta i Bradyja Corbetta.

SUBOTA | 8.2.

SHORTBUS

EROTSKA KOMEDIJA, DRAMA
US | 2006 | 101 MIN
REŽIJA: John Cameron Mitchell
IGRAJU: Sook-Yin Lee, Paul Dawson,
Lindsay Beamish, PJ DeBoy, Raphael A.
Barker, Peter Stickles, Jay Brannan

Smješten u New York nakon 11. rujna, *Shortbus* prati živote nekoliko likova čiji se emocionalni problemi odražavaju na njihove seksualne živote. Središnji lik je Sofia, savjetnica za parove koja nikad nije doživjela orgazam. Tu su i njezini klijenti James i Jamie, gej par koji odlučuje otvoriti svoju vezu, te Severin, profesionalna domina koja se osjeća otuđenom od drugih ljudi. Svi oni utočište će naći u *underground* klubu iz naslova – opuštenom i raspuštenom mjestu susreta izgubljenih duša u kojem se prepleću umjetnost, seks i politika.

Shortbus Johna Camerona Mitchella mnogočime je otvorio novu stranicu LGBTQ kinematografije. Za razliku od radova većine suvremenika, u kojima je seks bio izraz bunta protiv društvenog šikaniranja, homofobije i stigme AIDS-a, Mitchell je snimio film u kojem je seks način komunikacije – kako s drugima, tako i sa samim sobom.

Scene seksa u filmu su nesimulirane, a svaki čin reflektira emocionalno stanje likova: od početne izoliranosti i usmjerenosti na sebe pa do završnog kolektivnog vrhunca koji izaziva kratki spoj na Manhattanu i *restarta* živčane sustave otuđenih protagonista.

Mitchell je *Shortbus* zamislio kao odraz „nepropusnog“ mentalnog stanja Njujorčana za vrijeme vladavine Georgea W. Busha, u godinama nakon terorističkog napada 11. rujna, a iz današnje perspektive funkcionira i kao slika njujorške nezavisne umjetničke i intelektualne scene. Također je povezivanjem mentalnog zdravlja i ljudske seksualnosti najavio danas popularne serije kao što su HBO-ova *Euforija* i Netflixov *Spolni odgoj*.

Ukratko, riječ je o malom remek-djelu s velikim srcem, odličnim *soundtrackom* te zrelim, modernim i osvježavajuće utopijskim pogledom na odnos zdravog tijela, duha i čitave zajednice.

SVAKODNEVNA PATOLOGIJA

Na terapiji:
Mentalno zdravlje
na filmu

SRIJEDA | 12.2.

ŠOK KORIDOR

Shock Corridor

DETEKTIVSKI FILM, TRILER
US | 1963 | 101 MIN
REŽIJA: Samuel Fuller
IGRAJU: Peter Breck, Constance Towers,
Gene Evans, James Best

Odlučan u namjeri da osvoji Pulitzerovu nagradu, istraživački novinar Johnny Barrett glumi da je duševno bolestan, ne bi li ga zatvorili u psihijatrijsku bolnicu u kojoj je u nejasnim okolnostima smrtno stradao pacijent. Zločin se zbio pred tri svjedoka, koji zbog svoje neuračunljivosti nisu mogli dati pouzdane informacije o onome što se dogodilo. Johnny pokušava steći njihovo povjerenje, no boravak u bolnici počinje uzimati danak na njegovo mentalno zdravlje pa će slučaj morati riješiti prije nego i sam izgubi razum.

Samuel Fuller napisao je scenarij za *Šok koridor* kasnih četrdesetih godina za Fritza Langa, s namjerom da osvijesti publiku o lošem tretmanu štićenika u psihijatrijskim ustanovama diljem svijeta. Projekt je ostao nerealiziran sve do početka 1960-ih, kada se režije prihvatio sam Fuller. Pritom je scenarij doradio tako da stanje u bolnici

odražava mentalno stanje američkog društva toga vremena, koje je tijekom petnaestak godina i samo počelo patiti od teško iskorjenjivog rasizma, nuklearne paranoje i ostalih devijacija. Psihijatrijska bolnica u Fullerovu filmu stoga predstavlja sinegdohu društva – Ameriku u malom.

U svojoj autobiografiji Fuller piše da je *Šok koridor* suptilan koliko i udarac maljem, filmska šok-terapija čiji je cilj osvijestiti o društvenim paradoksima u svrhu njihova razrješenja.

ČETVRTAK | 13.2.

HLADNOKRVNO UBOJSTVO

In Cold Blood

Jesen u Kansasu 1959. godine. Bivši robijaši Perry Smith i Dick Hickock razrađuju plan za provala na farmu bogate obitelji Clutter, čiji otac navodno drži veliku količinu gotovine skrivenu u sefu. Pod okriljem noći Perry i Dick upadaju u kuću, no kada ne uspiju pronaći novac, odlučuju se hladnokrvno riješiti svih članova obitelji kao mogućih svjedoka.

Hladnokrvno ubojstvo adaptacija je istoimenog nefikcijskog romana Trumana Capotea iz 1966., preteče danas popularnog žanra *true crime* (=stvarnih zločina). Okrutnost smaknuća Clutterovih nije se mogla objasniti relativno shvatljivim motivima koristi, osvete, ubojstva iz nehaja ili strasti, a najavio je i uznemirujuće česte provale iracionalnog nasilja kao što su pucnjave u klubovima, škola i sl. kojima i danas nažalost svjedočimo.

Za razliku od Hitchcockova *Psiha* (1960), Brooksov pristup lišen je senzacionalizma i znatno utemeljeniji u stvarnosti. Priču je prikazao iz perspektive počinitelja, ali bez

KRIMINALISTIČKA DRAMA
US | 1967 | 134 MIN
REŽIJA: Richard Brooks
IGRAJU: Robert Blake, Scott Wilson,
John Forsythe, Paul Stewart

da ih romantizira ili demonizira kao buntovnike (kao u npr. *Bonnie i Clyde* iz iste godine). U glavnim ulogama zato je angažirao Roberta Blakea i Scotta Wilsona, manje poznate glumce, umjesto Paula Newmana i Stevea McQueena, koje je studio sugerirao. Film je i snimljen na stvarnim lokacijama, uključujući i farmu Clutterovih gdje se zločin dogodio.

Brooksova namjera bila je pokazati besmislenost počinjenih zločina, okolnosti koje su do njih dovele te smrtnu kaznu koja u konačnici nije ništa riješila ni promijenila.

Hladnokrvno ubojstvo bilo je nominirano za četiri Oscara (režija, scenarij, kamera, glazba), pomaknulo je granice onoga što se smije pokazati u američkom *mainstreamu*, a gotovo 60 godina nakon premijere i dalje je zastrašujuće uvjerljivo.

PETAK | 14.2.

WALL STREET

DRAMA
US | 1987 | 126 MIN
REŽIJA: Oliver Stone
IGRAJU: Michael Douglas, Charlie Sheen,
Daryl Hannah, Martin Sheen, Hal
Holbrook, Terence Stamp

Bud Fox je mladi i ambiciozni burzovni mešetar s Wall Streeta, koji čeka svoju priliku za uspjeh. To će se dogoditi kada uđe u orbitu Gordona Gekka, karizmatičnog brokera koji mu postaje mentor. No Gekkova zaštita dolazi s visokom cijenom, pogotovo kada se u igri pojave vlasnički udjeli aviokompanije koju je Budov otac pomogao izgraditi.

Likovi poput Normana Batesa i Hannibala Lectera naučili su nas da pojam „psihopat“ vežemo uz serijske ubojice. No u stvarnome životu psihopati su rijetko nasilni, a njihove osobine kao što su nedostatak straha i griznje savjesti, visoko samopouzdanje, karizmatičnost i emocionalna distanciranost na visokoj su vrijednosti (i često zastupljene) među odvjetnicima, medijskim zaposlenicima i novinarima, trgovcima, kirurzima, političarima te ponajviše – *leaderima* u području korporativnih financija. Stoga nije ni čudno što je FBI uvrstio Gordona Gekka na popis najuvjerljivijih filmskih psihopata.

Wall Street je dobro skrojeni komad Olivera Stonea: precizno napisana i raskošno producirana priča s poukom, koja savršeno odražava modu i vrijednosti svoga vremena. Michael Douglas osvojio je Oscara za ulogu Gordona Gekka, a njegov govor o pohlepi kao vrlini i pogonskoj sili života i ekonomije stekla je antologijski status. Oliver Stone zamislio je *Wall Street* kao kritiku kapitalističke pohlepe, no umjesto toga Gekko je postao arhetip uspješnog poslovnjaka i uzor onima koji su željeli ostvariti karijeru u financijama. Što to govori o vrijednostima društva u kojem živimo zaključite sami.

Veza između psihopatologije i kapitalizma kasnije je istraživana i u filmovima kao što su *Američki psiho* (2000) Mary Herron i *The Apprentice: Priča o Trumpu* (2024) Alija Abbasi, u kojem se povlači direktna veza između 1980-ih i današnje premreženosti američke ekonomije i politike.

STRANCI MEĐU NAMA

Na terapiji:
Mentalno zdravlje
na filmu

SUBOTA | 15.2.

MORAMO RAZGOVARATI O KEVINU

We Need to Talk About Kevin

Eva Khatchadourian nekada je bila uspješna autorica putopisa i turističkih vodiča. Danas živi sama u trošnoj kući i radi u putničkoj agenciji u blizini zatvora, gdje posjećuje svog sina Kevina, osuđenog za pucnjavu u svojoj srednjoj školi od koje je stradalo nekoliko učenika. Evini susjedi, slučajni prolaznici i poslovni kolege sitnim je pakostima podsjećaju na posljedice navedenih događaja, no još su gora sjećanja na neuspješne pokušaje emocionalnog povezivanja sa sinom, kroz koje nastoji promisliti vlastitu odgovornost u počinjenim zločinima.

Moramo razgovarati o Kevinu adaptacija je istoimenog romana Lionel Shriver, provokativnog djela koje se bavi pitanjima majčinstva, odgoja te društvenih uvjeta koji stvaraju plodno tlo za pojavu djece-ubojica.

PSIHOLOŠKA DRAMA
UK, US | 2011 | 112 MIN

REŽIJA: Lynne Ramsay
IGRAJU: Tilda Swinton, Ezra Miller, John C. Reilly, Ashley Gerasimovich, Siobhan Fallon Hogan

Lynne Ramsay zadržava tematsku kompleksnost romana, a tehniku nepouzdanе pripovjedačice mijenja izlagačkom strukturom koja povremeno podsjeća na struju svijesti, pri čemu Evina svakodnevica biva zasuta fragmentima snova i sjećanja, kao svojevrsnim krhotinama nakon eksplozije središnjeg traumatičnog događaja. Ramsay efektno balansira između empatije, crnog humora i strave, a pritom izbjegava senzacionalizam u kakav bi ovakav tip filma mogao vrlo lako upasti.

Moramo razgovarati o Kevinu svjetsku je premijeru imao u konkurenciji Filmskog festivala u Cannesu, a posebno su hvaljeni Ramsayjina inovativna režija i dramaturgija, izvršni nastup Tilde Swinton u ulozi Eve te zastrašujućeg Ezre Millera kao maloljetnog psihopata.

SRIJEDA | 19.2.

NA ADAMANTU: NITKO NIJE SAVRŠEN

Sur l'Adamant

L'Adamant je zgrada u podnožju mosta Charles-de-Gaulle na desnoj obali Seine. Riječ je o dnevnom prihvatnom centru namijenjenom odraslim osobama s mentalnim poteškoćama, koji žive u prva četiri gradska okruga Pariza. Tim koji njime upravlja nastoji se oduprijeti dehumanizaciji psihijatrije te pružiti utočište svim članovima društva marginaliziranim svojom dijagnozom.

Francuski dokumentarist Nicolas Philibert u svojim filmovima često nastoji dočarati kako svijet vide osobe s društvene margine. Oslanja se na opservacijske metode snimanja, no umjesto fingiranja distance i objektivnosti naglasak mu je na empatiji, bez da sklizne u banalizaciju i sentimentalnost.

DOKUMENTARNI
FR, JP | 2023 | 109 MIN
REŽIJA: Nicolas Philibert

Isto vrijedi i za *Na Adamantu: Nitko nije savršen*, dokumentarni film u kojem se pozabavio štićenima rehabilitacijskog centra iz naslova. Philibert odbija prišiti dijagnozu svojim protagonistima kroz potpise, *voice over* ili razgovore s drugim likovima. Umjesto toga pušta gledatelje da im pristupe neopterećeni režijskim sugestijama, a time i mogućim predrasudama. U Philibertovu filmu oni su prvenstveno ljudi, koji se na prvi pogled ne razlikuju od nekoga koga bismo sreli na ulici, a tek su potom osobe s poteškoćama.

Suptilnim, ali progresivnim doradama Philibert osvježava pripovjedne, prikazivačke i empatijske mogućnosti dokumentarnog filma, za što je nagrađen i Zlatnim medvjedom na Berlinaleu.

ČETVRTAK | 20.2.

LJEPOTA I KRVOPROLIĆE

*All the Beauty and
the Bloodshed*

DOKUMENTARNI
US | 2022 | 122 MIN
REŽIJA: Laura Poitras

Nan Goldin kulturna je američka fotografkinja, koja je suvremenu umjetnost zadužila nizom provokativnih radova u kojima je nemilosrdno razotkrivala svoja često rubna emocionalna stanja. Danas je uglavnom posvećena aktivizmu, posebice u borbi protiv farmaceutске kompanije Purdue Pharma, odgovorne za epidemiju ovisnosti o opioidima u SAD-u.

Oscarom nagrađena dokumentaristica Laura Poitras poznata je po dokumentarnim portretima pojedinaca kao što su Edward Snowden u *Citizenfour* (2014) i Julian Assange u *Riziku* (2016/2017) – zviždača koji su se okomili na velike političke sustave, čak i pod cijenu vlastite sigurnosti. Isto vrijedi i za Nan Goldin, autoricu koja se u borbi protiv utjecaja obitelji Sackler okomila na umjetničke institucije (muzeje i galerije) koji kupuju i izlažu njezine radove, a sve zato jer prihvaćaju „krvavi novac“ akumuliran na sudbinama stradalih u nacionalnoj epidemiji ovisnosti o opioidima.

Organizacija prosvjednih akcija Nan Goldin i grupe P.A.I.N. te njihov angažman u suđenju obitelji Sackler predstavljaju narativni okvir filma, kroz koji Poitras vješto provlači priču o Goldin, *underground* umjetničkoj sceni New Yorka 1980-ih, kao i tragičnu priču iz njezine prošlosti, reprezentativnu za tragedije mnogih američkih obitelji.

Ljepota i krvoprolije dojmjliva je priča o sprezi kapitala i farmaceutске industrije te utjecaju koji ima na živote i mentalno zdravlje građana. Film je nagrađen Zlatnim lavom na Međunarodnom filmskom festivalu u Veneciji te nominiran za Oscara u kategoriji najboljeg dokumentarnog filma.

PETAK | 21.2.

STRANCI

All of Us Strangers

PSIHOLOŠKA DRAMA, ROMANSA
UK | 2023 | 106 MIN
REŽIJA: Andrew Haigh
IGRAJU: Andrew Scott, Paul Mescal,
Jamie Bell, Claire Foy

Adam je osamljeni pisac koji živi u gotovo napuštenoj zgradi u Londonu. Njegov jedini susjed je Harry, nešto mlađi i jednako osamljen muškarac, s kojim uskoro ulazi u vezu. Jednoga dana, Adam će u predgrađu u kojemu je odrastao sresti svoje roditelje – majku i oca, koji su tridesetak godina ranije poginuli u prometnoj nesreći.

Zahvaljujući filmovima kao što su *Vikend* (2011) i *45 godina* (2015), britanski redatelj Andrew Haigh već se dokazao kao majstor istančanih psiholoških drama, a ovaj je status još jednom potvrdio sa *Strancima*. Riječ je o adaptaciji romana japanskog pisca Taichija Yamade iz 1987. godine, freudovske varijacije na tradicionalnu japansku priču strave (*kaidan*) o utjecaju potisnute traume na emocionalni život protagonista.

Haigh zadržava nadnaravni aspekt priče, ali promjenom seksualnosti protagonista i njegovog odnosa s roditeljima značenjski bitno obogaćuje predložak. Gubitak o kojem govori Haigh nije samo doslovan, nego i metaforički, a odnosi se na iskustvo odrastanja koje je uskraćeno većini onih koji se od rane dobi ne uklapaju u kalupe seksualne ili rodne normativnosti – mogućnost da sa svojim roditeljima ili obitelji otvoreno razgovaraju o osjećajima, partnerima, sreći ili budućnosti.

Uz maestralnu režiju, montažu, zvuk i nostalgični *soundtrack* iz 1980-ih te izvrsne nastupe Andrewa Scotta i Paula Mescala, *Stranci* su priča o duhovima kakvu još niste vidjeli: film koji će vam slomiti srce i zatim ga ponovno sastaviti.

SUBOTA | 22.2.

POSLIJE SUNCA

Aftersun

PSIHOLOŠKA DRAMA

UK, US | 2022 | 96 MIN

REŽIJA: Charlotte Wells

IGRAJU: Paul Mescal, Frankie Corio,
Celia Rowleson-Hall

Jedanaestogodišnja Sophie provodi ljetne praznike u Turskoj sa svojim ocem Calumom, tridesetogodišnjim mladićem koji je razveden od njezine majke. Sophie je znatiželjna, inteligentna i pronicljiva djevojčica, koja s ocem razgovara o svemu, a njihova druženja bilježi mini-DVR kamerom. No iza maske opuštenosti, Calum skriva izmučenu stranu, a navedene snimke pomoći će Sophie da naknadno shvati svoga oca.

Muško mentalno zdravlje, posebice nošenje s depresijom, spada među rjeđe istražene teme u povijesti kinematografije. Časne iznimke predstavljaju *Izgaranje* (*Le feu follet*, 1963) Louisa Mallea i *Oslo*, 31. kolovoza (Oslo, 31. august, 2011) – oba adaptacije romana *Nemirni plamen* (1931) Pierrea Drieu La Rochellea.

Dugometražni prvijenac britanske autorice Sophie Wells značajan je ne samo po izboru teme, nego i po sofisticiranom načinu na koji joj pristupa. Okvirna priča u kojoj protagonista i sama postaje roditelj služi kako bi odrasla Sophie pokušala shvatiti oca: ljubav koju joj je ostavio u nasljeđe i ljubav koju je uskratio samome sebi. Videosnimke pritom funkcioniraju kao portali u prošlost, posebice u ono što se odvijalo izvan okvira, a čega tek u zrelijim godinama postaje svjesna. *Under Pressure* grupe Queen i Davida Bowieja *sountrack* je njezina ponovnog susreta s ocem, pod stroboskopskim bljeskovima kluba iz snova.

Poslije sunca premijerno je prikazan u sekciji Tjedan kritike Filmskog festivala u Cannesu, našao se na popisima najboljih ostvarenja 2022. godine, a Paul Mescal za svoj je dojmljiv nastup bio nominiran za Oscara.